

Viite: Yleiset määräykset ja ohjeet (julkaistu 19.2.2021)

Asia: Ylioppilastutkinnon yleisten ohjeiden ja määräysten muuttaminen kevään 2022 tutkintoon

Lainsäädännön muutokset edellyttävät muutoksia ylioppilastutkinnon yleisiin määräyksiin ja ohjeisiin. Tässä muistiossa perustellaan muutosehdotuksia kompensatiomallista ja määräysten selkeydestä hallinnollisesti monimutkaisessa tilanteessa.

Uusi ylioppilastutkinnosta annettu laki

Tasavallan Presidentti allekirjoitti 12.4.2019 ylioppilastutkinnosta annetun lain (502/2019). Laki kumosi ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain (672/2005) ja sen myötä valtioneuvoston asetuksen ylioppilastutkinnosta (915/2005).

Lakimuutoksen tavoitteena oli tukea lukiokoulutuksen uudistukselle ja uudelle lukiolaille asetettujen tavoitteiden toteutumista. Lain myötä ylioppilastutkinnon rakennetta muutettiin siten että ylioppilastutkintoa suorittavan kokelaan tulee suorittaa viisi koetta, joihin sisältyy äidinkiessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe sekä kokelaan valinnan mukaan vähintään kolme koetta ryhmästä, johon kuuluvat matematiikassa, toisessa kotimaisessa kielessä, vieraassa kielessä ja reaaliaineessa järjestettävä koe. Samalla ylioppilastutkinnon kokeisiin ilmoittautumiseen liittyviä menettelyitä joustavoitettiin. Kokelaan ei enää tarvitse ilmoittautumisen yhteydessä sitovasti valita kokeita pakollisiksi tai ylimääräisiksi. Myöskään kokelaan ilmoittautumista eritasoisiin kokeisiin samassa tutkintoaineessa ei rajoiteta.

Lisäksi nykyisestä poiketen hylätyn ylioppilastutkinnon yhteydessä suoritettut hyväksytyt kokeet voi sisällyttää aloitettavaan uuteen tutkintoon kolmen vuoden ajan aiemmin

suoritetun kokeen hyväksymisestä. Lisäksi erillisinä kokeina suoritettavat hyväksytyt kokeet voitaisiin sisällyttää ylioppilastutkintoon kolmen vuoden ajan erillisen kokeen hyväksymisestä.

Tutkinnon suorittamisajan pidentymisen edellytyksiä muutettiin. Kokelas, joka on osallistunut vähintään yhteen tutkintokertaan ja sairastumisen, ulkomailla tapahtuvan päätoimisen opiskelun tai muun niihin rinnastettavan painavan syyn vuoksi on estynyt osallistumasta tutkintokerran kokeisiin, voi jatkaa tutkinnon suorittamista enimmäisajan päättymistä välittömästi seuraavana tutkintokertana. Jos kokelas on edellä tarkoitetun syyn vuoksi estynyt osallistumasta kahden peräkkäisen tutkintokerran kokeisiin, hän voi jatkaa tutkinnon suorittamista enimmäisajan päättymistä välittömästi seuraavana kahtena tutkintokertana.

Vaikka uusi laki tuli voimaan 1 päivänä elokuuta 2019, lain siirtymäsäännöksen mukaisesti yllä kuvatut muutokset sovelletaan tutkintoihin, joiden suorittaminen aloitetaan keväällä 2022 tai sen jälkeen. Tätä aiemmin aloitetut tutkinnot suoritetaan kumottujen säädösten perusteella.

Uusi oppivelvollisuuslaki

Tasavallan Presidentti allekirjoitti 30.12.2020 lain ylioppilastutkinnosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta (1224/2020). Muutos liittyi uuteen oppivelvollisuuslakiin (1214/2020) ja oppivelvollisuuden laajentamiseen koskemaan perusopetuksen jälkeistä toisen asteen koulutusta siihen asti, kun henkilö täyttää 18 vuotta.

Lakimuutoksen tavoitteena oli nostaa koulutus- ja osaamistasoa sekä varmistaa jokaiselle nuorelle mahdollisuus toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. Tavoitteena oli, että jokainen perusopetuksen päättävä nuori suorittaisi toisen asteen tutkinnon.

Lakimuutoksen myötä säädettiin nykyistä laajemmasta maksuttomuudesta toisen asteen koulutuksessa. Perusopetuksen jälkeen suoritettava ammatillinen tutkinto tai lukiokoulutus ja sen päätteeksi suoritettava ylioppilastutkinto ovat jatkossa maksuttomia sen kalenterivuoden loppuun saakka, jona henkilö täyttää 20 vuotta.

Muutosta sovelletaan henkilöihin, joiden perusopetuslaissa tarkoitettu oppivelvollisuus on päättynyt 1 päivänä tammikuuta 2021 tai sen jälkeen.

Asian valmistelu

Uuden ylioppilastutkinnosta annetun lain (502/2019) aiheuttamat muutokset on tuotu ylioppilastutkinnon määräyksiin lakimuutoksen siirtymäsäännöksen mukaisesti. Syksyllä 2019 otettiin käyttöön mm. uusi oikaisuvaatimusmenettely, seuraamukset järjestyksen rikkomisesta ja vilpistä sekä uudet määräykset koesuoritusta heikentävän syyn huomioon ottamisesta.

Edellä kuvatuista uuden ylioppilastutkintolain keväällä 2022 voimaan tulevista muutoksista on informoitu koulutuksissa, uusia tutkintovaatimuksia simuloivalla verkkotyökalulla ja lautakunnan verkkosivuilla.

Määräysmuutoksia käsiteltiin Ylioppilastutkintolautakunnan yleiskokouksessa 9.6.2021. Yleiskokous kävi keskustelun mm. uudesta kompensaatiomallista ja kokous valtuutti lautakunnan kanslian tekemään keskustelun pohjalta luonnoksen uusista määräyksistä lausunnoille sidosryhmille. Lautakunnan ehdottamaa kompensaatiomallia käsiteltiin sidosryhmien kanssa 16.6.2021 ylioppilastutkinnon kehittämisen seurantaryhmän kokouksessa.

Lakimuutokset edellyttävät merkittäviä muutoksia lautakunnan tietojärjestelmiin. Kehitystyö on aloitettu ja jatkuu vuonna 2022. Oppilaitoshallintajärjestelmien tuottajia on informoitu kesäkuussa uusista ilmoittautumistietojen määrittelyistä ja ne löytyvät lautakunnan verkkosivuilla. Päättyä oikeudesta maksuttomiin kokeisiin edellyttää integraatiota Opetushallituksen tietovarantoihin. Integraation edellyttämät sopimusneuvottelut on aloitettu ja kehitystyössä päästään todennäköisesti alkuun syksyllä. Niiden muutamien kokelaiden tutkintomaksut, jotka ovat oikeutettuja maksuttomiin kokeisiin ylioppilastutkinnossa syksyllä 2021 ja keväällä 2022 hoidetaan manuaaliprosessina yhdessä lukioiden kanssa.

[Lausuntokierros]

Muutokset ylioppilastutkinnon yleisiin määräyksiin ja ohjeisiin

Kompensaatio

Ylioppilastutkinto voi tulla suoritetuksi hylätyn arvosanan estämättä, jos kokelaan suorittamien muiden kokeiden arvosanat osoittavat lukiokoulutuksen opetussuunnitelman mukaisia tietoja ja taitoja sekä riittävää kypsyyttä, eikä kokelas ole kirjallisesti kieltänyt hylätyn arvosanan merkitsemistä todistukseen. Tutkinto ei voi kuitenkaan tulla hyväksytyksi, jos koe on hylätty vilpin yrityksen tai koetilaisuuden häiritsemisen vuoksi, tai jos kokelas ei ole saapunut kokeeseen tai jättänyt koesuoritusta arvosteltavaksi. Ylioppilastutkintolautakunta määrää tarkemmin perusteista, joiden nojalla tutkinto tulee suoritetuksi hylätyn arvosanan estämättä. (L502/2019 12 § 2 ja 3 mom.)

Ylioppilastutkinnossa tätä menettelyä kutsutaan kompensatioksi. Kompensaatiossa hylätty arvosana säilyy edelleen hylättynä, mutta muiden kokeiden arvosanojen avulla tutkinto tulee hyväksytyksi.

Vuosittain noin 900-1000 kokelasta saa ylioppilastutkintonsa suoritettua kompensatian avulla. Kompensatian avulla ylioppilaaksi päässeillä on yleensä suoritettuna neljä hyväksyttyä koetta. Yleisin arvosanayhdistelmä, josta on kertynyt kompensatiopisteitä, on CBBA.

Taulukko 1. Kompensatian avulla ylioppilastutkinnon suorittaneita.

Hyväksytyttä kokeita	2019K	2019S	2020K	2020S	2021K	Yhteensä
3	71	21	39	18	35	184
4	396	127	355	95	329	1302
5	224	58	223	88	224	817
6	38	11	46	12	38	145
7	5	2	4	3	3	17
8	0	0	2	0	1	3
9	0	0	0	0	0	0
10	0	0	0	0	0	0

Nykyinen kompensatiomenettely (ennen kevättä 2022 aloitettujen tutkintojen kompensatio)

Hylätyt suoritukset on eri oppiaineissa tason mukaan jaettu neljään luokkaan, joista käytetään merkintöjä i+, i, i- ja i=. Kokelaan kustakin hyväksytystä kokeesta saamasta arvosanasta annetaan kompensatiopisteitä seuraavasti: laudatur 7, eximia cum laude approbatur 6, magna cum laude approbatur 5, cum laude approbatur 4, lubenter approbatur 3 ja approbatur 2. Kokelaan saamat kompensatiopisteet lasketaan yhteen, jolloin 12 kompensatiopistettä kompensoi hylätyn arvosanan, jos se on i+, 14 i:n, 16 i-:n ja 18 i=:n (ks. taulukko 2).

Taulukko 2. Esimerkkejä kompensatiosta tutkinnoissa, jotka on aloitettu ennen kevättä 2022.

Hylätyn arvosanan luokka	Tarvittavat kompensatiopisteet	Suorittanut 4 koetta esim.	Suorittanut 5 koetta esim.	Suorittanut 6 koetta esim.	Suorittanut 7 koetta esim.
i+	12	i+ ja CCC	i+ ja BBBB	i+ ja AAABB	i+ ja AAAAAA
i	14	i ja CMM	i ja BBCC	i ja ABBBB	i ja AAAABB
i-	16	i- ja MME	i- ja CCCC	i- ja BBBBC	i- ja AABBBB
i=	18	i= ja EEE	i= ja CCMM	i= ja BBCCC	i= ja BBBBBB

Esitys uudeksi kompensatiomenettelyksi

Uudeksi kompensatiomenettelyksi esitetään seuraavaa:

Keväällä 2022 tai myöhemmin aloitetut tutkinnot

Jos kokelas on suorittanut tutkintoon vaadittavista viidestä kokeesta yhden kokeen hylätyllä arvosanalla ja neljä hyväksytyllä arvosanalla, hän saa näistä neljästä kokeesta kompensatiopisteitä arvosanojen perusteella seuraavasti: laudatur 7, eximia cum laude approbatur 6, magna cum laude approbatur 5, cum laude approbatur 4, lubenter approbatur 3 ja approbatur 2. Muista kokeista ei anneta kompensatiopisteitä.

Kokelaan saamat kompensatiopisteet lasketaan yhteen, jolloin 10

kompensatiopistettä kompensoi hylätyn arvosanan. Jos kokelas on suorittanut enemmän kuin viisi koetta, hänelle otetaan huomioon tutkintoon vaadittavista kokeista korkeimman kompensatiopistesumman tuottava yhdistelmä (ks. taulukko 3).

Taulukko 3. Esimerkkejä kompensatiosta tutkinnoissa, jotka on aloitettu keväällä 2022 tai sen jälkeen.

Arvosana	Tarvittavat kompensatiopisteet	Suorittanut neljä muuta tutkintoon vaadittavaa koetta esim.
i	10	i ja AABB i ja AAAC

Mallin perustelut

Uusi tutkintorakenne edellyttää jatkossa vähintään viittä koetta. Aiemmin kokelas on saanut hyväksytyin tutkinnon neljällä kokeella. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että ylioppilastutkinnon suorittaminen oleellisesti vaikeutuu. Tarvittavien kompensatiopisteiden määrää on perustelua tästä syystä pitää maltillisena, eikä vaatimusta kahdesta lubenter-arvosanasta voida pitää kovin korkeana. Malli voi kuitenkin hieman vaikeuttaa niiden kokelaiden tilannetta, jotka kykenisivät näyttämään approbaturin osaamista lukuisissa aineissa.

Kokelas saa jatkossa suorittaa useita oppimääriä samasta aineesta tutkintoonsa. On perusteltua rajata kompensatio koskemaan ainoastaan tukinnon edellyttämiä kokeita, koska muuten malli voisi rohkaista epätarkoituksenmukaiseen taktikointiin usean eri oppimäärän suorittamiseen samasta aineesta.

I-luokkien poisto selkeyttää kompensatiopisteiden laskemista. Lautakunta on myös pitänyt neljän i-luokan mallia hankalana, koska kokeiden erottelevuutta ei ole kovin hyvin suunnattu i-alueelle.

Vaihtoehtoisia kompensatiomalleja

Seuraavassa kuvataan lyhyesti joitakin vaihtoehtoisia kompensatiomalleja, joita on harkittu valmistelussa. Malleja käsiteltiin lautakunnan yleiskokouksessa kesäkuussa 2021.

Vaihtoehtoinen malli 1

Esitettyä mallia voisi vaikeuttaa niin, että edellyttäisiin muista tutkinnon vaadittavista kokeista 12 kompensatiopistettä. Tämä tarkoittaisi muista kokeista esimerkiksi lubenter-arvosanaa alla olevan taulukon 4 mukaisesti. Malli voisi vaikeuttaa niiden kokelaiden tilannetta, joilla on heikkoja arvosanoja useissa aineissa, ja jotka ovat aiemmin taktikoineet kompensatiopisteitä suorittamalla useita approbatur-arvosanoja.

Taulukko 4. Esimerkkejä kompensatiosta vaihtoehtoisessa mallissa 1.

Arvosana	Tarvittavat kompensatiopisteet	Suorittanut neljä muuta tutkinnon edellyttämää ainetta esim.
i	12	i ja BBBB i ja AACC i ja AAAE

Vaihtoehtoinen malli 2

Esitetystä mallista poiketen ei luovuttaisi täysin i-luokista, vaan neljästä luokasta siirryttäisiin kahteen: luokka, jossa on hyvät mahdollisuudet kompensatioon (I+) ja; luokka, jossa ei juuri ole mahdollisuutta kompensatioon (I=).

Luokan I= pisteraja voitaisiin määrittää etukäteen koekohtaisesti tai tarvittaessa koe- ja tutkintokertakohtaisesti esimerkiksi ensimmäisen pistekynnyksen alle tai monivalintojen arvausrajaan, mikä vaikeuttaisi kompensatiota sisällöllisesti tyhjiä suorituksilla.

Pisterajatyössä pitäisi ratkaista, miten luokat määritetään vanhan ja uuden tutkintorakenteen mukaisille kokelaille. Kompensaatioluokat saattaisivat olla erilaiset kuin ennen kevättä 2022 aloittaneilla, mikä tekee mallin hahmottamisen vaikeaksi.

Taulukko 5. Esimerkkejä kompensaatiosta vaihtoehtoisessa mallissa 2.

Hylätyn arvosanan luokka	Tarvittavat kompensaatiopisteet	Suorittanut neljä muuta tutkinnon edellyttämää ainetta esim.
i+	12	i+ ja BBBB i+ ja AACC i+ ja AAAE
i=	18	i= ja CCMM i= ja AALL

Vaihtoehtoinen malli 3

Säilytetään nykyinen kompensaatiomalli, mutta rajataan aineiden määrää niin, että kompensaatiopisteitä saa vain neljästä tutkinnon edellyttämästä aineesta.

Tämä vaikeuttaisi kompensaatiota nykytilaan nähden, koska kompensaatiota ei enää saa kaikista hyväksytyistä kokeista.

Taulukko 6. Esimerkkejä kompensaatiosta vaihtoehtoisessa mallissa 3.

Hylätyn arvosanan luokka	Tarvittavat kompensaatiopisteet	Suorittanut neljä muuta tutkinnon edellyttämää ainetta esim.
i+	12	i+ ja BBBB
i	14	i ja BBCC
i-	16	i- ja CCCC
i=	18	i= ja CCMM

Vaihtoehtoinen malli 4

Säilytetään nykyinen kompensaatiomalli. Kokelaan tulisi ymmärtää suorittaa mahdollisimman montaa eri oppimäärää kolmen tutkintokerran aikana, jotta hän saisi

kompensaatiopisteitä saman aineen oppimääristä esimerkiksi lyhyestä ja pitkästä englannista.

Taulukko 7. Esimerkkejä kompensaatiosta vaihtoehtoisessa mallissa 4.

Hylätyn arvosanan luokka	Tarvittavat kompensaatiopisteet	Suorittanut neljä muuta koetta esim.	Suorittanut 5 muuta koetta esim.	Suorittanut 6 muuta koetta esim.
i+	12	i+ ja BBBB	i+ ja AAABB	i+ ja AAAAAA
i	14	i ja BBCC	i ja ABBBB	i ja AAAABB
i-	16	i- ja CCCC	i- ja BBBBC	i- ja ABBBBB
i=	18	i= ja CCMM	i= ja BBCCC	i= ja BBBBBB

Vaihtoehtoinen malli 5 (yhdistelmä malleista 1 ja 4)

Kuten esitettyssä mallissa, luovutaan i-luokista, mutta kompensaatiopisteitä saisi kaikista aineista ja tasoista samassa aineessa. Malli ohjaisi kokelaita keräämään eri kokeita ja oppimääriä kuten malli 4. Tutkinon suorittaminen olisi kuitenkin helpompaa kuin mallissa 1, jos kokeita on suoritettu paljon.

Koska mallissa ei olisi i-luokkia, voisi mallia helposti käyttää hyväksi suorittamalla ison määrän kokeita sisällöllisesti vaatimattomilla suorituksilla.

Taulukko 8. Esimerkkejä kompensaatiosta vaihtoehtoisessa mallissa 5.

Arvosana	Tarvittavat kompensaatiopisteet	Suorittanut neljä muuta koetta esim.	Suorittanut 5 muuta koetta esim.	Suorittanut 6 muuta koetta esim.
i	12	i ja BBBB i ja AACC i ja AAEE	i ja AAABB	i ja AAAAAA

Määräysten selkeys

Uusi ylioppilastutkinnosta annettu laki (502/2019) aiheuttaa monimutkaisen hallinnollisen tilanteen, kun osa ylioppilastutkinnon kokelaista suorittaa tutkintoa uuden lainsäädännön puitteissa ja osa kumotun ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain (672/2005) mukaisesti. Monimutkaisuutta lisää, että oppivelvollisuuden pidentämisen takia osa kokelaista voivat suorittaa kokeita maksutta ja osa eivät.

Keskeiset muutokset ylioppilastutkinnon yleisiin määräyksiin ja ohjeisiin liittyvät lukuihin 1-1.4.4 ja 2.2.1.

Määräystekstissä on pyritty luomaan selkeämpi siten että luvut, jossa kokelaisten määräykset eroavat, on jaoteltu eri aliluvuiksi: Syksyllä 2021 tai aikaisemmin aloitetut tutkinnot, ja Keväällä 2022 tai myöhemmin aloitetut tutkinnot. Kohdissa, jotka koskevat sekä uuden että vanhan rakenteen mukaisia tutkintoja, käytetään termiä *vaadittavat kokeet*, joka vanhan tutkinnon osalta tarkoittaa neljää pakollista koetta ja uuden osalta viittä tutkintoon vaadittavaa koetta.

Määräysmuutoksen yhteydessä ehdotetaan tehtävän myös muita selkeyttäviä muutoksia. Määräysten rakennetta on selkeytetty ja esimerkiksi rehtori-sana on korvattu sanalla lukio kohdissa, joissa joku rehtorin valtuuttama henkilö suorittaa käsillä olevan toimenpiteen, vaikka edelleen ylioppilastutkinnon ja sen kokeiden järjestämisestä lukiolain 57 §:n 1 momentissa tarkoitettu toiminnasta vastaava rehtori (L 502/2918 4 § 3 mom.). Esimerkkinä ”Tutkintoa varten *rehtori* ilmoittaa lautakunnalle kokelaan henkilötiedot, tutkintoa koskevat tiedot ja ne kokeet, joihin kokelas kyseisellä tutkintokerralla osallistuu” on korvattu ilmauksella ”Tutkintoa varten *lukio* ilmoittaa lautakunnalle kokelaan henkilötiedot, tutkintoa koskevat tiedot ja ne kokeet, joihin kokelas kyseisellä tutkintokerralla osallistuu”.

Helsingissä 11.8.2021

Erityisasiantuntija Thomas Vikberg